

frågorna inom skolan bör användningsområdet för enskilda lärare eller grupper av lärare icke onödigtvis inskränkas genom snäva behörighetsbestämmelser.”

I april 1977 utgav LUT informationsskriften *Lärarytbildningens specialiseringsgrad*. I denna redovisades främst de styrfaktorer utredningen funnit vara speciellt viktiga att beakta men också några huvuddrag i de modeller utredningen och en särskild arbetsgrupp prövat. I arbetsgruppen ingick som representanter för SL Brita Vikhoff, Göteborg, och Gertrud Åberg, Umeå.

Lärarytbildningen vid 1977 års kongress

Förbundsstyrelsens programförslag till 1977 års kongress hade titeln Medbestämmande i skolan — aktionsprogram. I ett avsnitt vidareutvecklades lärarytbildningsprogrammet från 1971 års kongress. Ur programmet, så som det fastställdes av kongressen, kan följande citeras:

”Lärarytbundet som representerar en klar majoritet av grundskolans lärare anser (sålunda) det vara till stor fördel för lärarna och för skolarbetet om tjänstefördelningen inom grundskolan kan utgå från en bred lärarbehörighet. Lärarytbundet förutsätter att förhandlingar om arbetsskyldighet och principer för tjänstefördelning med anledning av utredningens förslag kan utgå från en sådan generell behörighet.

En lärarytbtidning som leder till en generell behörighet för grundskolan bör ifråga om ämnesstudier innehålla ett för alla lärare gemensamt basblock. Innehållet i och omfattningen av detta måste prövas bla med hänsyn till de tidsramar som kan komma att gälla för utbildningen. Därutöver bör grundutbildningen innehålla fördjupade eller kompletterande studier i vissa ämnen/ämnesgrupper. Även omfattningen av dessa liksom frågan om huruvida de skall inriktas mot undervisning av vissa åldersgrupper måste slutligt avvägas med hänsyn till tidsramarna. Avgörande är dock att specialiseringsinslagen i grundutbildningen inte automatiskt leder till motsvarande specialisering i den generella behörigheten för lärartjänst i grundskolan.”

Yttrande över LUTs förslag

LUTs slutbetänkande i november 1978 fick titeln *Lärare för skola i utveckling*, ett enligt min bedömning rättvisande uttryck för den ambition som präglade utredningens arbete. Inom SL engagerades praktiskt taget samtliga lokalavdelningar i remissarbetet. Följande citat från SLs yttrande i december 1979 får komplettera tidiga-

Gertrud Åberg, 1:e vice ordförande i SL 1967—1975.

Foto: Lars G. Säfström.

re redovisning av SLs lärarutbildningsprogram och belyser — självklart mycket ofullständigt — också LUTs förslag samt vissa reservationer.

Inledningsvis framhöll SL att en lärarutbildningsreform med det snaraste borde genomföras och att LUT 74s förslag i sina huvuddrag borde kunna ligga till grund för denna.

”Att vissa skolutredningar pågår, tex den nuvarande gymnasieutredningen, får enligt förbundets uppfattning inte fördröja reformen. Förändringar av skolan kommer alltid att planeras. Ska man avvakta dem alla, får vi aldrig en ny lärarutbildning. Och den vi har nu, var föråldrad redan på 1960-talet.”

SL tillstyrkte en sammanhållen fyraårig grundskollärarytbildning, i huvudsak enligt den modell LUT skisserat. I specialiseringsfrågan anförde förbundet följande:

”LUT 74 föreslår att en del av den ämne-teoretiska utbildningen specialiseras med inriktning på lägre respektive högre åldrar. Bakom detta förslag ligger i viss utsträckning föråldrade föreställningar om att för mindre barn räcker ytliga kunskaper hos läraren medan större barn kräver djupare kunskaper. I verkligheten kräver grundskolan — särskilt efter det senaste läroplansbeslutet — en lärarutbildning över breda sektorer av ämnen, där den vertikala undervisningen i nyckelämnena och det nya arbetssättet står i förgrunden.

Den föreslagna specialiseringen kan vidare konservera den nuvarande uppdelningen i kvinnliga lärare för lägre åldrar och en majoritet av manliga lärare för de äldsta eleverna i grundskolan — en anordning som hos eleverna befäster föråldrade könsroller.

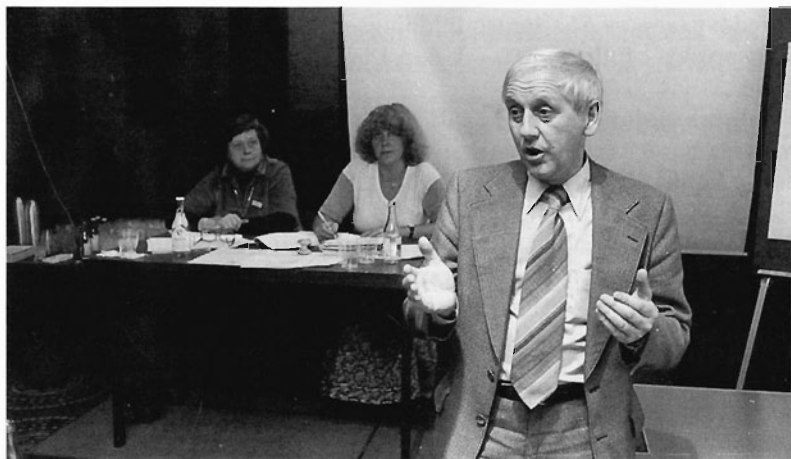
Förbundet vill också starkt betona att specialisering på lägre och högre åldrar inte får leda till någon begränsning av grundskollärarytbehörigheten utöver de specialiseringar läraren själv i praktiken inriktar sig på i sin yrkesutövning.

Förbundet kan trots dessa allvarliga erinringar tillstyrka de föreslagna utbildningsinriktningarna mot högre respektive lägre åldrar, dock endast under förutsättning att en sammanhållen grundskollärarytutbildning, ledande till en fullständig grundskollärarytbehörighet, införs.”

[— — —]

”Förbundet avvisar utredningens förslag att de specialiseringsalternativ som erbjuds i grundskollärarytutbildningen skall ha sin motsvarighet i tjänsteorganisationen i grundskolan. Endast en typ av lärartjänst bör finnas inrättad i grundskolan. Genomgången grundutbildning bör ge behörighet till denna tjänst — lärare i grundskolan.”

Detta innebar stöd för ett särskilt yttrande jag avlämnat i LUT och till vilket företrädare för SKTF, SKAF och SFS anslutit sig. Representanterna för TCO och LO samt två övriga ledamöter hade reserverat sig mot att LUT över huvud taget behandlat frågan om konstruk-

Ola Algotsson (chef för projektavdelningen vid SLS kansli) informerar vid Lärarutbildarföreningens stämma 1979. Föreningens ordförande Birgitta Lindahl och dess sekreterare Rachel Dahlén (ombudsman vid SLS kansli) lyssnar i bakgrunden.

Foto: Sven Oredsson.

tionen av tjänster. Motiveringarna i reservationen innebar i sak avståndstagande till utredningens förslag till tjänstekonstruktion. SACOs, LRs och SFLs representanter hade i särskilda yttranden förordat en skärpning av LUTs förslag vad gäller kopplingen mellan årskursspecialisering och behörighet.

TCO och dess förbund, LO, SÖ, UHÄ, Elevorganisationen, Hem och Skola, Kommunförbundet m fl remissinstanser uttalade starkt stöd för en genomgripande lärarutbildningsreform och tillstyrkte i stort en enhetlig utbildning för grundskolans lärare, även om det gjordes invändningar i enskildheter. SACO och dess förbund var emot. LR ansåg tex att man borde vänta med mera genomgripande reformer av lärarutbildningen och i stället snarast genomföra angelägna delreformer, t ex utbildningskomplettering för högstadiets lärare. SACOs inställning i denna fråga kom för övrigt till uttryck redan innan LUT 74 tillsattes. Till SÖ-styrelsens beslut i mars 1974 att hemställa om en utredning för en övergripande översyn av lärarutbildningen fanns reservation från SACOs representant.

Även i fråga om huruvida utbildningen skulle organiseras som en utbildningslinje — grundskollärlinjen med olika specialiseringsalternativ som varianter — eller som två — en för lägre och en för högre årskurser — märktes motsättningarna. LUTs förslag om en linje fick stöd av bla TCO och dess förbund, SÖ och UHÄ, men avstyrktes av SACO och LR. Motsättningar fanns också — naturligtvis — i bedömning av tjänstekonstruktionen. LR ansåg att tjänsterna i grundskolan strikt skulle kopplas till genomgången grundläggande lärarutbildning.

Foto: Pica Pressfoto/
Janerik Henriksson.

Lång väntan på lärarutbildningspropositionen

Remisstiden för LUTs förslag utgick i början av 1980. Propositionen kom i början av 1985. Under mellantiden fanns flera olika utbildningsministrar till följd av regeringsskiftet. Detta bidrog säkerligen till fördröjningen. Det gjorde troligen också den presskampanj som drogs igång under valspråket Kunskap i skolan och med uppmaningen Stoppa LUT. Kritiken rörde nästan bara tiden för ämnesutbildning för lärare i högre årskurser. Vid några tillfällen ryktades att en lärarutbildningsproposition skulle utarbetas, dock bara med förändringar för låg- och mellanstadiets lärare. SL avvisade bestämt sådana tankar.

När det statsråd, Lena Hjelm-Wallén, som påkallade LUT åter innehade utbildningsministerposten, intensifierade SL arbetet att skapa opinion för en lärarutbildningsproposition. Nya grepp prövades, bl a en brevkortskampanj med texten "Barn är inga trestegsraketer", dekaler och knappor med texten "Lärarutbildningsreform NU".

I oktober 1983 anordnade SL en stor konferens med syftet att allsidigt belysa argumenten för en reform och därmed också att medverka till en mer nyanserad debatt. En lång rad företrädare för statliga myndigheter, föräldra- och elevorganisationer beskrev de problem som den hittillsvarande lärarutbildningen skapat och skapade, de negativa konsekvenserna av rådande tjänstesystem och behovet av en LUT-reform.

Den pedagogiska forskningen företrädde vid konferensen av Åke Isling, känd för bl a sin doktorsavhandling *Kampen för och mot en demokratisk skola*. Några uttalanden av Åke Isling enligt referat i *Lärartidningen/Svensk Skoltidning*:

"Sedan 1800-talet har skolans utveckling präglats av en kamp mellan folkskollärartradition och läroverkslärartradition. På 1950-talet gällde striden hur högstadiet i den nya grundskolan skulle utformas. I dag gäller kampen LUT.

[— — —]

Här är det fackliga intressemotsättningar, det är hårda fackliga lösningar som det fordras stor politisk kraft för att bryta upp.

[— — —]

Samtidigt ser man hur den allmänna opinionen skapas av massmedierna där den akademiska maffian nu slåss på kultursidorna och värnar om sina intressen. Man talar om en hotande kulturfara, så som man alltid har gjort när det varit fråga om att reformera skolan.

[— — —]

Naturligtvis behöver vi en gemensam lärarutbildning för grundskolan. Får vi den, så får vi väl så småningom gemensamma löner, och då försvinner det sista hindret för att skapa en gemensam lärarorganisation. Då får vi jämlikhet åtminstone inom lärarkåren."

Som ett led i förberedelserna för en proposition och i syfte att fånga upp de aktuella stämningarna utarbetade utbildningsdepartementet i slutet av augusti 1984 en promemoria om reformering av den grundläggande utbildningen för lärare i grundskolan. Promemorian överlämnades till berörda myndigheter och organisationer.

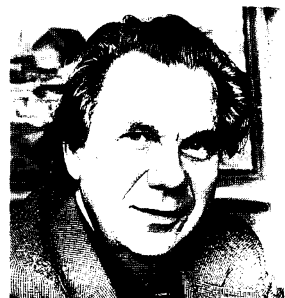
”Ett stort steg i rätt riktning även om förslaget har vissa skönhetsfläckar”, uttalade SLs styrelse. En mycket viktig förändring i förhållande till LUTs förslag hade nämligen gjorts vad gäller utbildningstidens längd: 140 poäng för specialisering för tidigare årskurser och 160 — i vissa ämneskombinationer 180 — för specialisering för senare årskurser. I yttrande över departementspromemorian vidhöll SL sin uppfattning att utbildningstiden borde vara lika, att utbildningen skulle leda till en tjänstetyp som lärare i grundskolan och att utbildningen skulle organiseras som en utbildningslinje. Att den senare frågan underströks berodde bl a på det motstånd som tidigare rests från visst håll och det faktum att i en tidigare version av departementspromemorian som förbundet under hand fått del av stod, att olika skäl ”talar för att utbildningen organiseras som två skilda linjer”. I slutversionen däremot: ”Det förhållandet att utbildningarna avses ha i stort sett samma grundläggande struktur talar för att de organiseras inom ramen för en utbildningslinje”. Återigen ett exempel på att SLs argumentation och bevakning i alla fall då och då ledde till framgång.

Propositionen i februari 1985 följde i huvudsak riktlinjerna i departementspromemorian. I *Lärartidningen/Svensk Skoltidning* kommenterade dåvarande utbildningsministern de senaste årens debatt bl a på följande sätt:

”Den (lärarutbildningsfrågan) är kontroversiell därför att den så tydligt speglar om man verkligen i grunden accepterat tankarna bakom grundskolan som en enhetlig skola för alla. Men om man fortfarande egentligen helst vill se grundskolans högstadium som den gamla realskolan, med närmare anknytning till gymnasiet än till grundskolan i övrigt, ja, då blir det naturligtvis jobbigt att i praktiken ta konsekvenserna av grundskolereformen och förändra lärarutbildningen därefter.

[— — —]

Jag vet ju på förhand att vissa grupper, nästan oavsett vad propositionen innehåller, kommer att anklaga den för att innebära en kunskapsmässig nedrustning av lärarutbildningen. De kommer att göra det av födsel och ohejdad vana därför att de inte vill ha någon lärarutbildningsreform alls. De tyckte inte om direktiven till LUT 74, de tyckte inte om LUTs betänkande, de kritiserade departementspromemorian och de har haft negativa förväntningar och fördomar om den här propositionen.”

Åke Isling, en känd skolman som arbetade med utbildningsfrågor inom TCO under flera år. Därefter blev han skolråd på SÖ och var senare verksam vid institutionen för internationell pedagogik vid Stockholms universitet, där han lade fram sin uppmärksammade doktorsavhandling Kampen för och mot en demokratisk skola.

Foto: Sven Oredsson.